

HIPOKRATOVA TALASOTERAPIJA OD ANTIKE DO MODERNOG TALASOTERAPIJSKOG CENTRA U CRIKVENICI

HIPPOCRATES'S THALASSOTHERAPY FROM ANCIENT TIMES TO A MODERN THALASSOTHERAPEUTIC CENTER IN CRIKVENICA (CROATIA)

Ivan Klarić, Stanko Jurdana, Igor Klarić

SUMMARY

This article describes the life of Hippocrates, who was indeed the greatest medical figure of Hellenic arts and sciences between the 5th and the 4th century BC. Of particular interest are his works on climatotherapy, thalassotherapy and heliotherapy in which Hippocrates considers local climates, the role of the seasons and especially of winds.

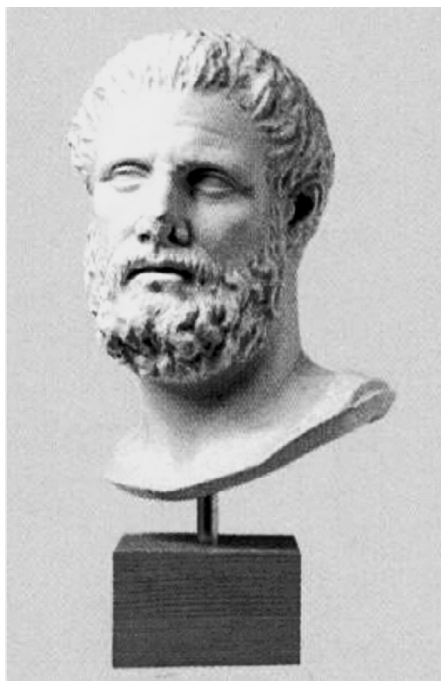
The article concludes with a brief description of a special hospital for medical rehabilitation Thalassotherapia in Crikvenica, Croatia, as it substantially relies on Hippocrates's experience in most treatment procedures.

Keywords: *Hippocrates, Corpus Hippocraticum, climatotherapy, thalassotherapy, Crikvenica, Croatia*

UKRATKO O HIPOKRATU

More, morska klima i sunce pokazali su se već odavno korisnim za ljudsko zdravlje. Prvi tragovi o njihovoj uporabi i korisnosti vode nas na Sredozemlje gdje stari Grci već oko 1300 godina prije Krista gaje Asklepijev

* Thalassotherapia Crikvenica, Gajevo šetalište 21, HR – 51260 Crikvenica.
E-mail: thalassotherapia-crikvenica@ri.t-com.hr

Slika 1. Hipokrat u muzeju u Kosu

Figure 1 Hippocrates in the museum of Kos

kult, koji bi mogao biti začetkom antikne hidromedicine. Asklepijevi hramovi smješteni su u šumicama na morskoj obali i na mjestima s povoljnom klimom, obično uz izvore zdrave vode ili uz ljekovita topla vrela gdje svećenici-liječnici, asklepijadi, bolesnicima preporučuju, između ostalog, obloge, kupelj i sunčanje [1].

Njima pripada i Hipokrat (V. i IV. st. pr. Kr.) s kojim starogrčka medicina dostiže svoj vrhunac. Hipokrat je utemeljitelj današnje znanstvene i biološke medicine. Još za života stekao je slavu oca medicine, a ta slava nije izbljedadla ni danas nakon gotovo dva i pol tisućljeća.

Hipokrat spada u razdoblje najvećeg sjaja i najvišeg dometa klasične helenske znanosti i umjetnosti. O njegovu životu sačuvalo se vrlo malo pouzdanih podataka i njegov lik je obavijen legendama. Najopširnije podatke o Hipokratu donosi njegov biograf Soran iz Efeza prema kojemu je Hipokrat bio Doranin, rođen na otoku Kosu 460. pr. Kr. Pripadao je plemenitoj družbi asklepijada u kojoj se liječničko zvanje prenosilo s

koljena na koljeno pa su mu i otac i djed bili liječnici. Od činjenica se zna, prema Aristotelu, da je bio niska rasta, a od nekoliko sačuvanih kipova koji se pripisuju Hipokratu izgleda da je autentična samo jedna statua iz 4. st. pr. Kr., koja je nađena na otoku Kosu 1929. godine [2,3].

Zna se i da je mnogo putovao. Tadašnji su liječnici u većini slučajeva svoje umijeće izvježbali na putovanjima. Bio je svečano priman i svi bolesnici u mjestu hrlili su k njemu. Prakticirao je najviše na samom Kosu, ali je svoje znanje iskušavao i u ostalim dijelovima Grčke, u Ateni, te u pokrajinama Trakiji, Makedoniji i Tesaliji gdje je umro u Larisi 377. g. pr. Kr. u 84. godini života. Pokopan je između Larise i Gyrtona u grob koji su još u II. stoljeću posjećivali putnici, a poslije mu se gubi trag [4].

CORPUS HIPPOCRATICUM

Hipokratu se pripisuje da je tvorac velikog broja medicinskih radova koji su u III. st. pr. Kr. u Aleksandriji sabrani u zbirku od 59 djela – Hipokratov zbornik (*Corpus Hippocraticum*) [5].

Danas pouzdano znamo da sve te spise nije napisao sam Hipokrat, nego dijelom i njegovi učenici. Ta djela ne sadržavaju samo iskustva Hipokratove škole, nego obuhvaćaju sve dotadašnje medicinsko znanje pa su ona, prema Bochutu, "testament svijui prijašnjih medicinskih generacija".

Ta se djela razlikuju donekle i u namjeni i u obliku jer tu ima monografija, priručnika, govora, izvadaka, bilješki iz prakse, zbirki iz povijesti bolesti i nedovršenih nacrtu znanstvenih djela. S povijesnog motrišta, međutim, bitno je da je gotovo cijeli *Corpus Hippocraticum* autentičan te da je nastao u vrijeme prije Aristotela (384.–322. g. pr. Kr.) i da je otad generacijama liječnika služio kao glavni izvor medicinskog znanja, a naročito kasnijim Hipokratovim sljedbenicima iz grčke i rimske škole: dogmatičarima, aleksandrijskoj školi, empiričarima, zatim metodičarima, pneumatičarima i eklektičarima.

DE AERE, AQUIS ET LOCIS

U toj zbirci jedno je od najvažnijih djela za klimatoterpiju i talasoterapiju rasprava *Peri aeron, idation, topon* (*De aere, aquis et locis*, tj. O zraku, vodi i tlu). Tu se obrađuje utjecaj fizičke okoline na zdravstveno stanje te utjecaj okoline na antropološke i etničke karakteristike raznih naroda Europe i Azije. Dokazuje se da klimatski i geografski faktori utječu na organizam i na širenje bolesti. No osnovna je misao da u liječenju treba poduprijeti

prirodne otporne snage ljudskog organizma. Liječnik mora u prognozi i terapiji uzimati u obzir lokalne klimatske čimbenike te kvalitetu vode i hrane, a posebnu pažnju treba obratiti na lokalne karakteristike godišnjih doba i na veliko značenje utjecaja vjetrova.

Hipokratovo opisivanje vjetrova ostalo je do danas klasično, a teluristički i zvjezdani utjecaji prikazani su upravo pjesnički.

Hipokrat tvrdi da je "primorsko mjesto za zdravlje izvrsno". Za ftizu je preporučivao morsku klimu (doduše pogrešno!), ali uz promjenu mjesta u kojem se bolesnik razbolio. Prvi se bavio helioterapijom i u jednom poglavlju govori o povoljnom djelovanju sunčane svjetlosti na zdravlje.

U Hipokratovoj školi primjenjuje se hladna kao i topla morska voda, vruća parenja i oblozi, morska sol za ispiranje grla i nosa te klizme.

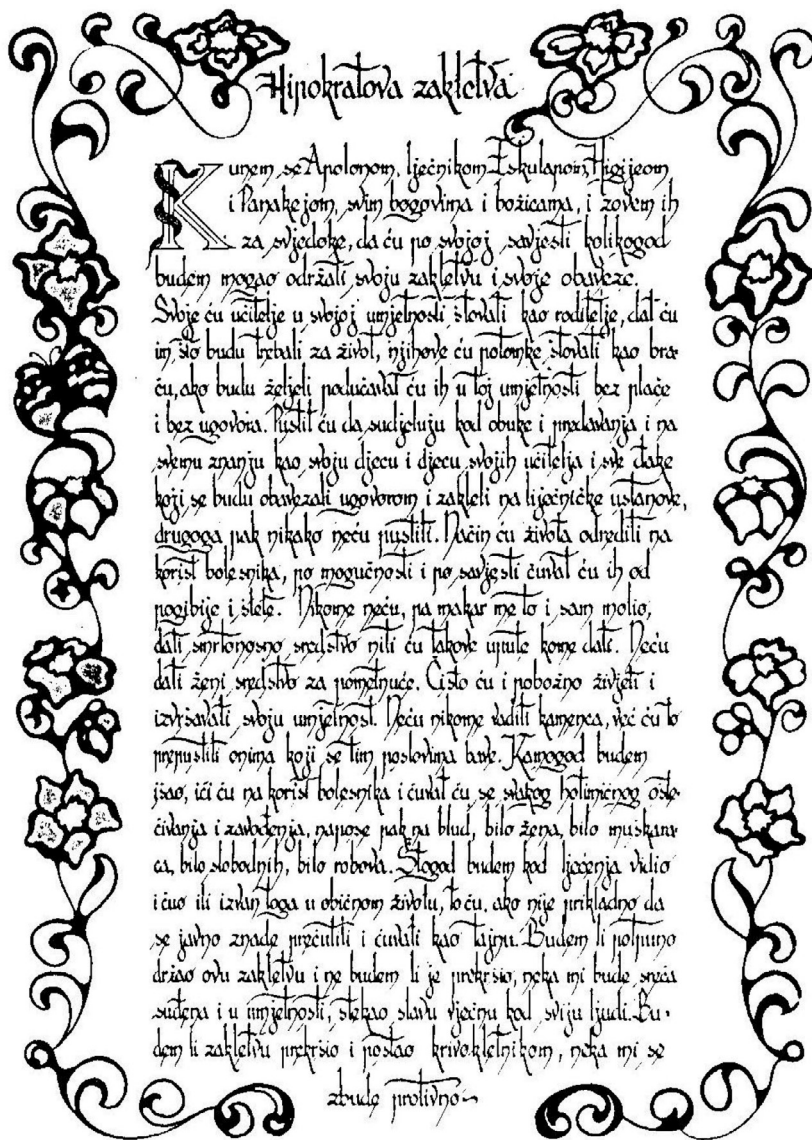
Pretežni utjecaj klime i vremena na tijelo, tj. njegov klimatizam mnogo je razumniji negoli klimatizam sljedećih 2000 godina [6].

AFORIZMI

Njegovo drugo djelo *Aforizmi* zbirka je od 412 sažetih izreka podijeljenih u osam poglavlja koja govore o liječničkom umijeću, a naročito o prognozi bolesti i kritičnim danima tijekom bolesti te, između ostalog, o godišnjim dobima i o klimi. Neki se aforizmi citiraju i danas kao poslovice, npr. *Natura sanat, medicus curat* – Priroda iscjeljuje, liječnik liječi, *Quod natura vergit, eo ducendum* – Kud priroda naginje, tamo treba voditi, *Primum non nocere* – Prije svega ne naškoditi. Najpoznatiji je: *Ars longa, vita brevis...* – Ljudski život je kratak, liječničko je umijeće golemo, pravi čas umakne brzo, prilike su nestalne, iskustvo je varljivo, a odluka je teška. Na tragu njegovih razmišljanja danas primjenjujemo statističku validaciju dijagnostičkih postupaka u pristupu liječenja bolesti. Sve do danas se u liječničkoj praksi upotrebljavaju hipokratski nazivi: *facies hippocratica* (bljedilo umirućeg), *succussio hippocratica* (zapluskivanje tekućine kod hidropneumotoraksa) i *digiti hippocratici* (batičasti prsti kod bronhiektazije).

Konačno, glasovita *Prisega* sačuvana pod Hipokratovim imenom, do danas se morala polagati već kod pripadnika udruženja asklepijada.

Sve Hipokratove knjige imaju nekoliko zajedničkih sastavnica. U njima nije primarna dijagnoza već prognoza i terapija. Važan je pacijent kao nositelj bolesti te liječenje čitavog tijela kao cjeline, a ne bilo kojeg dijela, dakle liječenje individua, a ne bolesti. U svim spisima ističu se

Slika 2. Hippokratova zakletva u prijevodu prof. dr. Luje Thallera
 Figure 2 Hippocrates's Oath, translated into Croatian by Dr Lujo Thaller

dobrota i čast te tehničke vrline, čistoća i spretnost, a sadrži i visoke etičke ideale.

Hipokratovo ime utjelovljuje ljepotu, vrijednost i dostojanstvo medicine svih vremena i do današnjih je dana ostalo simbolom za idealnog liječnika.

Njegova je zasluga što je odvojio medicinu od magije i religije, što ju je oslobodio filozofskih spekulacija i time stvorio temelj znanstvene medicine [7].

Njegova veličina je u temeljitosti i objektivnosti njegova kliničkog promatranja bolesnika i u kritičkom ocjenjivanju njegovih simptoma, u razboritosti njegovih zaključaka u pogledu prognoze, u odbijanju svake hipoteze kao tumačenja uzroka bolesti, zatim u sigurnosti i svrsishodnosti pri izboru uspješne terapije te napokon u nastojanju da stvori etičke temelje liječničkog rada.

HIPOKRAT U CRIKVENICI

A da je Hipokratova misao još uvijek prisutna i u našem podneblju, najbolje je posvjedočeno 1970. kada je obnovljena *Thalassotherapia* u Crikvenici prvotno svoje nove smještajne objekte na novoj lokaciji, njemu u čast, nazvala *Hotel Hippocrates*. Tada je to bio jedini hotel na svijetu (u sklopu nekog lječilišta) nazvan tim imenom [8].

Slika 3. Prvotni memorandum obnovljene *Thalassotherapije* iz 1970.

Figure 3 The 1970 logo of the renovated *Thalassotherapija*

Slijedom Hipokratovih misli, i danas se u toj po mnogočemu osebujnoj zdravstvenoj ustanovi preorijentiranoj u Specijalnu bolnicu za medicinsku rehabilitaciju, koristi more u obliku toplih kupki u bazenu i kadama te plivanje na otvorenom moru. More se koristi i za inhalaciju u obliku aerosola (0.5 – 10 μ) i spreja (10 – 50 σ) u obliku vlažnih inhalacija te za ispiranje nosa i grla.

Slika 4. Današnja (nova) Thalassotherapia u Crikvenici
Figure 4 Today's (renovated) Thallassotheapia in Crikvenica, Croatia

Pritom valja istaknuti izvrstan oporavak i brzu revitalizaciju respiratorne sluznice kod bolesti gornjih i donjih dišnih putova kao jedinstvenog sustava te poboljšanje osjeta mirisa i bolju prohodnost dišnih putova.

Vezano uz klimatske čimbenike, zamjetno je da velikom broju pacijenata pogoduju sjeveroistočni vjetrovi, tj. bura prigodom anticiklone. S druge strane, kod južnih vjetrova (jugo ili široko) prigodom frontalnih poremećaja ili nadolaska ciklone, javlja se pogoršanje respiratornih tegoba, uz učestalije astmatske napade.

Ovakvim postupcima postižu se izvrsna poboljšanja ne samo kod brojnih respiratornih tegoba, već i kod lokomotornih bolesti.

LITERATURA

1. Grmek M. D. Hipokrat. U Medicinska enciklopedija, sv. 4. Zagreb: JLZ, 1960., str. 705-9.
2. Sigerist H. E. Grosse Ärzte: Hippocrates. Munchen: JP Lehman, 1970., str. 22-9.
3. Sigerist H. E. Die Welt des Hippocrates. Gesnerus 1953;10:19-25.

4. Thaller L. Hipokrat i hipokratizam. Liječ vjesn 1932;54;562-7.
5. Edelstin I. The genuine works of Hippocrates. Bul hist Med 1939;7:236-48.
6. Glesinger L. Povijest medicine. Zagreb: Školska knjiga, 1978., str. 41-8.
7. Krleža M. O nekim naivno materijalističkim elementima u Hipokratovu djelu. Republika 1952;8;1-16.
8. Jurdana S. Povijesni pregled talasoterapijskih metoda i ustanova. Medicina 1988; 24: 95-7.

SAŽETAK

Autori opisuju životni put Hipokrata koji je stvarno postojao, i to kao najveću medicinsku ličnost iz razdoblja vrhunskoga sjaja helenske znanosti i umjetnosti (V. i IV. st. pr. Kr.). Osobit naglasak stavljaju na njegova djela iz područja klimato-, talaso- i helioterapije, koja uvažavaju lokalne klimatske karakteristike, ulogu godišnjih doba, a naročito vjetrove.

Članak završava kratkim prikazom specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Thallasoterapia u Crikvenici, u kojoj se većina terapijskih postupaka temelji upravo na Hipokratovim iskustvima.

Ključne riječi: Hipokrat, Corpus Hippocraticum, klimatoterapija, talasoterapija, helioterapija, Crikvenica, Hrvatska